

34 anys de misteri. L'octubre del 1973, Miguel Sabat, un català de cinquanta anys d'edat, va ser arrestat per la policia política del Brasil, un país sotmès en aquell moment a una dictadura. Unes quantes setmanes més tard, Sabat va ser trobat mort dins la cel·la. El motiu, segons els informes oficials: suïcidi.

Una víctima catalana de la dictadura brasilera

En la vida de Miguel Sabat Nuet, un venedor de cotxes que havia emigrat de Barcelona als anys 50 del segle passat per començar una nova vida a Veneçuela, hi ha molts passatges desconeguts. De tota manera, alguns trossos de la seva dramàtica història, com en una mena de trencaclosques, tot just ara comencen d'encaixar. El mes passat, el diari *Folha de São Paulo*, el més influent del Brasil, va publicar la història kafkiana de l'empresonament i la mort de Sabat, un presumpte "terrorista", segons la policia brasilera d'aquella època. El diari va localitzar la seva família de Barcelona i també la de Veneçuela.

Miguel Sabat és un dels pocs ciutadans europeus que fou víctima de la repressió de la dictadura brasilera contra els moviments d'esquerra, entre els anys 60 i 80 del segle passat. Fins ara, Sabat era només un número, el 485, tal com consta al registre del cementiri de Perus, a São Paulo. Allí van enterrar centenars d'opositors, o suposats opositors, d'un règim dictatorial que es perllongà fins el 1985. Amb la troballa del diari brasiler, una ferida que s'havia intentat oblidar ara s'ha tornat a obrir. Els tres fills de Miguel Sabat que viuen a Catalunya, Maria del Carmen, Lorenzo i Miguel, ja han deixat clar que volen escatir els motius de l'empresonament del seu pare i les circumstàncies reals de la seva mort. Ara només falta conscienciar-ne les autoritats. "Considerem que rebre el suport del govern espa-

nyol seria clau per a tancar aquest procés" diu Maria del Carmen Sabat, filla de Miguel.

El procés a què es refereix Carmen és aconseguir que el cadàver de Miguel Sabat sigui exhumat per tal que es pugui confirmar una cosa que la família considera òbvia: que Miguel va ser torturat fins a la mort; és a dir, assassinat per la dictadura. Amb el reconeixement que Sabat fou una víctima política, la família podria ser indemnitzada, una decisió que ha quedat per a més endavant. Ara per ara, la primera cosa que volen els fills de Miguel Sabat és saber què va passar del 9 d'octubre al 30 de novembre del 1973, mentre el seu pare va estar en poder del Departament d'Ordre Política i Social (DOPS) —un òrgan de la policia civil de São Paulo— i del Departament d'Operacions Internes (DOI) —un òrgan de l'exèrcit brasiler dissenyat per a la repressió més dura. Per als fills de Miguel Sabat, esbrinar què va passar aquells dies és una manera de *netejar* la imatge del seu pare, fins ara arraconada en la memòria familiar amb un regust d'incertesa i de dubtes.

Amb T de terrorista. Ningú no sap com ni per què la policia política brasilera es va endur Miguel Sabat cap a les dependències del DOI. Entre els documents trobats el 1991 per la Comissió de Familiars dels Morts i Desapareguts Polítics del Brasil durant el període d'obertura dels arxius secrets de la dictadura, els formularis que

registren l'empresonament de Miguel tenen una T en vermell, un senyal que vol dir *terrorista*. El motiu del seu empresonament, segons consta en aquesta documentació, fou "esbrinar subversió". Miguel restà empresonat durant un mes i mig, juntament amb activistes polítics i guerrillers, però de la seva activitat política mai no n'hi va haver proves. A més, cap organització política brasilera no el va reconèixer mai com un dels seus. Ni tan sols es va obrir cap mena de procés per a acusar-lo de cap delictes. Miguel Sabat només va rebre una T i poc després va morir.

Per tot plegat, la seva família catalana rebutja la possibilitat que Miguel estigués ficat de debò en política. "Miguel no tenia cap activitat política", assegura el seu germà, Carlos Sabat Nuet, de 78 anys, que viu a Barcelona. Maria del Carmen, filla de Miguel, també veu poc probable que el seu pare aconseguís de compaginar la vida laboral amb l'activisme d'esquerres. No obstant això, l'ex-cunyada de Miguel, Josefina Díaz, diu que el va veure a Veneçuela uns mesos abans del seu viatge al Brasil. Josefina assegura que Miguel estava molt espantat i que deia que el perseguïen, tot i que no va explicar qui ni per què. Miguel fins i tot va dir a la seva ex-cunyada que volia fugir de Veneçuela.

Segons Carlos, el seu germà, Miguel havia anat al Brasil per tal de trobar un antic soci del negoci que la família Sabat tenia a Barcelona als anys 30. Es veu que aquest soci havia robat diners al pare de Miguel durant els anys de la Guerra Civil Espanyola i havia fugit al Brasil. Minerva Sabat, de 73 anys d'edat, cosina de Miguel, que viu a Veneçuela, ho confirma: "Miguel tenia el somni d'aconseguir un dia recuperar el que havien robat al seu pare", explica.

EL TEMPS

EL TEMPS

Una imatge de Miguel Sabat els anys de joventut. A la dreta, Miguel Sabat amb la seva dona i els tres fills, María del Carmen, Lorenzo i Miguel, en una fotografia dels anys 50, a Veneçuela.

Presó i mort. La notícia de la mort de Miguel Sabat va arribar a Veneçuela a principi de 1974. L'ambaixada del Brasil a Caracas va enviar els documents oficials que explicaven una història, sobre l'empresonament i la mort de Sabat, una mica absurda. Primer se'n va assabentar la que aleshores era la companya de Miguel, una colombiana de la qual els familiars han oblidat el nom. Com que Miguel i aquesta dona no eren casats legalment, ella no va poder veure aquests documents. En canvi, Minerva Sabat, cosina de Miguel, sí que els pogué veure: "Vaig llegir als documents que Miguel s'havia suïcidat i també que tenia uns quants ossos trencats —diu Minerva. De seguida em vaig demanar com se'ls devia haver trencat. Naturalment que pensem que fou torturat. Quan vam veure els informes, ens vam adonar que no hi podíem fer res. Jo vivia a Veneçuela i en aquell moment estava embarassada. Vaig pensar fins i tot a

anar al Brasil, però el meu pare i el meu marit no m'ho van permetre. Al Brasil hi havia una dictadura i aquell no era el millor moment per anar-hi a mirar d'esbrinar res."

A més, segons que explica Minerva, Miguel Sabat va ser arrestat en arribar al Brasil, després d'haver estat a Buenos Aires, a l'Argentina. La cosina de Sabat afegeix que la policia brasilera va revisar el seu equipatge i li van trobar documents que van motivar que l'empresonessin. La versió oficial, però, sembla més aviat estreta d'una pel·lícula de James Bond: segons la policia brasilera, Miguel va saltar d'un tren en marxa. Això va cridar l'atenció dels funcionaris de l'empresa ferroviària que, tot seguit, van alertar la policia política. En acudir al lloc, la policia va trobar una maleta amb unes cartes, cosa que els va permetre de localitzar l'home misteriós que havia saltat del tren. Carlos Sabat, germà de Miguel, considera que aquesta hipòtesi no és gens seriosa.

De la mateixa manera, Suzana Lisboa, ex-presidenta de la Comissió de Familiars de Morts i Desapareguts Polítics del Brasil, que fou la persona que va treure el cas de Miguel Sabat a la llum pública, tampoc no troba creïbles els informes de la policia. "La versió que diu que Miguel Sabat va saltar del tren i va deixar enrere la seva maleta és absurda. Si va ser així, com és que el van trobar després? El govern brasiler hauria de cercar les persones que el van arrestar, perquè en consten els noms als documents oficials. Amb això, sabríem què va passar", diu Lisboa.

Suzana Lisboa va recopilar la informació trobada als arxius secrets de la dictadura l'any 1991 i va publicar el llibre titulat *Dret a la memòria i a la veritat*. Durant la investigació va enviar la foto de Miguel Sabat a diverses organitzacions per tal de trobar pistes sobre la seva suposada activitat política. Lisboa també va trobar la família de Sabat i després

Maria del Carmen Sabat, filla de Miguel, fotografiada recentment a Valencia, Veneçuela.

va convèncer el diari *Folha de São Paulo* de publicar la història.

Durant la recerca, Suzana Lisboa va poder llegir les cartes que la policia brasilera diu que ha trobat a la maleta que Miguel Sabat va perdre en saltar del tren. "En aquestes cartes, Miguel Sabat deia que el perseguïen. El que

no puc dir és si això fou així de debò o si ell només en tenia la sensació. Però allò que sí que demostren les cartes és la seva desesperació." Segons que explica Lisboa, a banda d'indicar por, en una de les cartes Miguel es mostrava favorable a una opció ideològica socialista, però no

parlava de cap mena d'implicació en l'activisme polític.

Fos com fos, la veritat és que la policia política brasilera va aplicar a Miguel Sabat el mateix tracte que als elements més subversius. Amb la publicació del cas al diari *Folha de São Paulo*, ha sortit a la llum un nou testimoni. Es tracta de Sônia Draibe, una professora de la prestigiosa Universitat de Campinas, que en aquella època era una activista del Polop (Política Operària). Draibe assegura que del 23 al 26 de novembre de 1973 va estar empresonada a les dependències del DOPS, és a dir, durant les mateixes dates en què hi estigué Miguel. Segons ella, a la presó hi havia només un altre pres, un home que estava a la pitjor cel·la, coneguda com *el fogó*. Aquell home no parava de cridar, en castellà, enmig de la més absoluta desesperació, des del matí fins a la nit. Pocs dies després, Miguel Sabat Nuet era trobat mort a la cel·la.

Patu Antunes

A la recerca de justícia

Els familiars dels morts i desapareguts polítics del Brasil, que són representats en una comissió adscrita al Ministeri de Justícia, han fet una gran tasca política per tal de fer pressió al govern a fi que reconegui els abusos comesos durant la dictadura que governà el Brasil del 1964 al 1985. Els familiars demanen indemnitzacions i que els culpables siguin castigats. Però això costarà, perquè, com a Espanya, l'amnistia decretada durant la transició cap a la democràcia va eximir tant els activistes opositors com els torturadors del règim.

En aquest sentit, els familiars de Miguel Sabat consideren que la implicació de les autoritats espanyoles per a esbrinar el *via crucis* que va haver de suportar Miguel al Brasil és fonamental. "El suport del govern espanyol, del sistema judicial, especialment del jutge Baltasar Garzón, tal com va fer en el cas Pinochet, i de la societat civil, seria molt important", opina Suzana Lisboa, que fou presidenta de la Comissió de Familiars del 1995 al 2005. Lisboa es queixa que, tot i que seria un bon moment per a començar a fer justícia, el govern brasiler, per algun motiu, no s'ha mogut. "Denunciar la falta d'interès del govern per a la recuperació de la veritat i la justícia en la qüestió dels morts i desapareguts durant la dictadura és molt important", opina l'ex-presidenta de la Comissió de Familiars Desapareguts.

De fet, la comissió no ha tingut cap més possibilitat d'accedir als arxius ja oberts del DOPS i el govern brasiler tampoc no ha obert els de les forces armades ni els de la policia federal. "El cas de Miguel Sabat només s'aclarirà si hi ha una investigació per a saber qui el va matar, com i per què; una cosa que el govern del Brasil no fa. També cal castigar els responsables. Aquestes sempre han estat les reivindicacions dels familiars i mai no han estat ateses", diu Suzana Lisboa.

L'única autoritat brasilera que es va moure tan bon punt es va localitzar la família de Miguel Sabat fou la procuradora federal de São Paulo, Eugenia Fávero. Ha participat en les tasques d'identificació de desapareguts polítics que poden estar enterrats al cementiri de Perus, a São Paulo. És molt probable, diu Fávero, que Miguel Sabat hi estigui enterrat, però no se sap exactament on, ja que a les sepultures els han canviat els números al llarg dels anys. La missió de Fávero ara és trobar el cadàver i exhumar-lo. Els responsables del cementiri de Perus ja han identificat la probable àrea de la sepultura i la procuradora federal espera poder començar la recerca a final d'aquest mes. El següent pas serà fer exàmens preliminars, que trigarien entre deu dies i quinze, i després els tests d'ADN. Això és només el principi de la recerca per a trobar Miguel Sabat, però almenys omple d'esperança els familiars. "Em quedaré satisfet si finalment es fa justícia. Tant de bo que això passi ben aviat", conclou el germà de Miguel, Carlos Sabat.